

Eesti julgeolekupoliitika alused

SISUKORD

SISSEJUHATUS	2
1. JULGEOLEKUPOLIITIKA PEAESMÄRK JA ELLUVIIMISE PÕHIMÕTTED	2
2. JULGEOLEKUKESKKOND	3
3. TEGEVUSSUUNAD	6
3.1 Diplomaatia	8
3.2 Sõjaline kaitse	10
3.3 Turvalisus ja põhiseadusliku korra kaitse	12
3.4 Konfliktiennetus ja kriisiohje	14
3.5 Majandusjulgeolek ja seda toetav taristu	14
3.6. Küberjulgeolek	16
3.7 Elukeskkonna kindlus	17
3.8 Ühiskonna kerksus ja sidusus	18
3.9 Vaade kaugemasse tulevikku	20

SISSEJUHATUS

Julgeolekupoliitika alustes (edaspidi *alused*) sõnastatakse Eesti julgeolekupoliitika eesmärk, põhimõtted ja tegevussuunad. Dokumendi koostab Vabariigi Valitsus ja kiidab oma otsusega heaks Riigikogu. Tegemist on raamdokumendiga, mis on valdkondlike arengu- ja tegevuskavade koostamise suuniseks. See dokument asendab 2010. aastal Riigikogus heaks kiidetud julgeolekupoliitika aluseid.

Aluseid muudetakse või täiendatakse vastavalt sellele, kuidas muutuvad julgeolekukeskkond ja Eesti julgeoleku tagamise võimalused, kuid iga Riigikogu koosseis uuendab neid vähemalt iga nelja aasta järel. Vähemalt kahel korral nelja-aastase tsükli jooksul teavitab alustes püstitatud eesmärkide saavutamisest Riigikogu peaminister.

Eesti käsitab oma julgeolekut rahvusvahelise julgeoleku osana. Üleilmastumisega kaasnevad suundumused ning rahvusvaheliste kriiside ja konfliktide mõjud puudutavad Eestit üha vahetumalt. Oma julgeoleku kindlustamisel otsib ja toetab Eesti lahendusi, millel on soodne mõju nii Eestile endale kui ka teistele riikidele.

Eesti lähenemisviis põhineb veendumusel, et julgeolekut luuakse selleks, et kaitsta inimõigusi, põhivabadusi ja peamisi inimlikke väärtusi. Need väärtused määravad meie elulaadi ja nende eest seisab Eesti ka laiemalt. Demokraatlikest põhimõtetest kinni pidades saab ühiskond püsivalt ja kestlikult areneda¹. Nii tugevneb elujõuline kodanikuühiskond ja elanike kaitsetahe ning edeneb Eesti positsioon ja maine maailmas.

1. JULGEOLEKUPOLIITIKA PEAESMÄRK JA ELLUVIIMISE PÕHIMÕTTED

Eesti julgeolekupoliitika eesmärk on kindlustada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, rahva ja riigi kestmine, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord ja elanikkonna turvalisus. Eesti viib julgeolekupoliitikat ellu põhiõigusi ja -vabadusi järgides ning põhiseaduslikke väärtusi kaitstes.

Eesti julgeolekupoliitika lähtub Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhikirjas sätestatud põhimõtetest, sealhulgas iga riigi õigusest ja vabadusest valida oma julgeolekulahendused. Eesti julgeolekupoliitika ei ole suunatud ühegi teise riigi vastu. Eesti tagab oma julgeoleku aktiivse koordineeritud välis- ja sisepoliitilise tegevusega.

Eesti julgeolekupoliitika põhineb avaral julgeolekukäsitusel², mis hõlmab kõiki julgeolekut mõjutavaid suundumusi ja julgeoleku kindlustamiseks olulisi valdkondi. Eesti viib avara julgeolekukäsituse ellu põhimõttel ühiskond kui tervik ja valitsus kui tervik.

Eesti julgeolekupoliitika siht on omariikluse ja selle järjepidevuse säilitamiseks ennetada ja tõkestada ohte ning vajaduse korral kiiresti ja paindlikult neile vastu astuda. Eesti kaitseb end igal juhul ja kui tahes ülekaaluka vastase vastu. Kui riik kaotab ajutiselt kontrolli osa oma territooriumi üle, siis osutavad Eesti kodanikud sellel alal vastasele organiseeritud vastupanu.

¹ Kestlik areng – sotsiaal-, majandus- ja looduskeskkonna sidus ja kooskõlaline arendamine, mis tagab inimestele kestvalt hea elukvaliteedi ning turvalise ja puhta elukeskkonna nii praegu kui ka tulevikus.

² Avar julgeolekukäsitus – arusaam julgeolekust kui riigi ja selle rahva võimest kaitsta endale omaseid sisemisi väärtusi ja eesmärke mitmesuguste väliste poliitiliste, sõjaliste, majanduslike ja ühiskondlike ohtude ja riskide ning nende koosmõjude eest ja saavutada nende ohtude ja riskide tasalülitamine. Selleni jõudmiseks rakendatakse koordineeritult stabiilse ja rahuliku keskkonna kujundamisel ja alalhoidmisel oma osa etendanud riiklike ning valitsusväliseid kehameid ja vahendeid.

Eesti kontrollib ja kaitseb oma maismaaterritooriumi, territoriaalvesi ja piiriveekogusid ning õhu- ja küberruumi ja vastutab nende turvalisuse eest.

Eesti julgeoleku tagamiseks on liikmesus Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioonis (NATO) ja Euroopa Liidus ning tihe koostöö liitlaste ja teiste rahvusvaheliste partneritega. Eesti käsitleb iseenda ja liitlaste julgeolekut jagamatuna: liitlaste julgeolekut mõjutavad tegurid mõjutavad Eestit ja vastupidi. Eesti panustab NATOsse ja Euroopa Liitu, pidades silmas vajadust suurendada liikmesriikide solidaarsust, seista vastu julgeolekuohtudele eri piirkondades ja parandada liikmesriikide kaitsevõimet.

NATO kollektiivkaitse kindlustab Eestile usutava heidutuse ja sõjalise kaitse. Eesti julgeolekut tugevdab kuulumine Euroopa Liidu poliitilisse, õiguslikku ja majanduslikku ühisruumi, mis põhineb liikmesriikide usaldusel, koostööl ja ühistel väärtustel.

Eesti lähtub riigikaitse laiast käsitusest³, mis koondab sõjalised ja mittesõjalised võimed, tegevused ja ressursid nii avalikust-, era- kui ka kolmandast sektorist. Riigikaitse kestvaks ja tõhusaks toimimiseks arendab Eesti kuut riigikaitse tegevussuunda: sõjaline kaitse, tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele, rahvusvaheline tegevus, sisejulgeolek ja siseturvalisus, riigi ja ühiskonna toimepidevuse kindlustamine ning psühholoogiline kaitse. Eesti sõjaline kaitse põhineb esmasel iseseisval kaitsel ja NATO kollektiivkaitsel.

Eesti julgeolekut tugevdab sidus kodanikuühiskond, kus teadlikul kodanikuaktiivsusel on julgeoleku ja turvatunde edendamisel oluline roll. Eesti julgeolek on kõige kindlam sallivas, hoolivas ja kaasavas ühiskonnas.

2. JULGEOLEKUKESKKOND

Üleilmne julgeolekukeskkond on ärev. Ohud ja riskid, mis ilmsid seoses üleilmastumisega, on alles ja nende mõju kohati teravnenud. Konfliktide hulk pole vähenenud ning Euroopas ja naabruses on mitu konfliktikollet, mitmele juba varasemast ajast külmutatud vastasseisule pole lahendust leitud. Euroopa julgeolekut mõjutavad rännevood – probleem, mida omakorda on võimendanud rahvusvahelise konfliktilahenduse aeglus ja vähene tõhusus. Ideoloogiline ja religioosne äärmuslus on üleilmselt laiendanud oma kandepinda ning vastustab järjest rohkem demokraatlikku maailma ja selle toimimise põhialuseid. Humanitaarkriise on maailmas senisest rohkem ja nendega toimetulek rahvusvahelisele kogukonnale järjest keerulisem. Üleilmse majanduse seisund on endiselt ebakindel ning kliimamuutuse ja ebavõrdsuse mõjud pingestavad eluolu ja arengut.

Demokraatial, turumajandusel, õigusriigil ja inimõigustel põhineva väärtusruumi – lääne väärtusruumi – üleilmne mõju on vähenemas ja ideoloogiline vastukaal sellele kogu maailmas suurenemas. Ameerika Ühendriigid on endiselt maailma juhtiv poliitiline, sõjaline ja majanduslik jõukeskus, kuid globalsete probleemide lahendamisel on arenenud tööstusriikide kõrval üha suurem osa teistel poliitilist, majanduslikku ja sõjalist suutlikkust kasvatanud riikidel. Mitmes maailma piirkonnas on võimukeskusi, mis sooviksid areneda ja toimida universaalsetest põhimõtetest lahknevate tõekspidamiste järgi.

³ Riigikaitse lai käsitus – terminit kasutatakse Kaitseministeeriumi eestvõttel loodud sõjanduse ning julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminoloogia komisjoni ettepanekul varasema „laiapindse riigikaitse“ tähenduses. Riigikaitse lai käsitus on osa avarast julgeolekukäsitusest.

Vahetud ohud Eesti julgeolekule olenevad eelkõige julgeolekuolukorrast Euro-Atlandi piirkonnas ja lähipiirkonna riikide omavahelistest suhetest. Euroopa julgeolekut mõjutab Venemaa suurenenud sõjaline aktiivsus ja agressiivsus. Venemaa huvi on taastada suurriigi positsioon ning selle nimel ei hoidu ta teravast vastandumisest lääne väärtusruumile ja Euro-Atlandi kollektiivsele julgeolekusüsteemile. Lisaks poliitilistele, diplomaatilistele, teabealastele ja majanduslikele vahenditele on Venemaa oma eesmärkide saavutamiseks kasutanud sõjalist jõudu. Venemaa on tugevdanud oma relvajõudusid ja suurendanud sõjalist kohalolekut NATO liikmesriikide piirialadel, sealhulgas Läänemere piirkonnas ja Eesti piiridel. Ebastabiilsust loob Venemaa raskesti ennustatav, agressiivne ja provokatiivne tegutsemine, mis väljendub näiteks õhupiiri rikkumistes, ründesuunitlusega sõjalistes õppustes, aga ka tuumaahvardustes. Venemaale kehtestatud sanktsioonid ja muud vastumeetmed on mõjunud küll ohjeldavalt, kuid usalduse ja koostöö taastumine oleneb Venemaaga seotud konfliktide lahendamisest ja pingete maandamisest.

NATO on Euro-Atlandi piirkonna julgeoleku- ja kaitsekoostöö alus ning kollektiivkaitse nurgakivi. NATO ja liitlaste solidaarsuse nõrgestamiseks mõeldud tegevus ohustab nii Eesti kui ka üleatlandilist julgeolekut. Sõjalist rünnakut Eesti vastu ei saa välistada, kui NATO kollektiivne heidutus pole usutav. Sõjaline surve ja sõjaliste vahendite kasutamise tõenäosus Eesti või mõne muu Läänemere piirkonna riigi vastu on suurenenud. Samas on NATO sõjaline ülekaal praegu ja lähitulevikus piisav mis tahes vastase rünnaku tõrjumiseks. NATO ning rahvusvahelise julgeoleku- ja kaitsekoostöö nähtavalolek ning aktiivsus piirkonnas on kasvanud, Balti riikide ja Põhjamaade koostöö tihenenu.

Euroopa Liit ja selle põhivabadused on sattunud surve alla ning nende lõimiv mõju on nõrgenenud. Üleilmne majanduslangus, osa liikmesriikide majandusraskused ja neist välja kasvanud poliitiline ebastabiilsus, suurenenud rändesurve Euroopa piiridel ja suurenenud terrorismioht ning ühe liikmesriigi otsus liidust lahkuda on tegurid, mis panevad liidu aluspõhimõtted proovile, on murendamas selle poliitilist mõju ja kerksust⁴ ning võivad nõrgendada liitu koos hoidvaid sidemeid. Märkid poliitilisest radikaliseerumisest ja poliitika polariseerumisest osas demokraatlikes riikides on üha ilmsemad ning võimendavad teisi negatiivseid, ebastabiilsust loovaid ilminguid. Nendes tingimustes omandab ühine välis- ja julgeolekupoliitika ning selle sidusus senisest veelgi suurema tähtsuse. Euroopa Liidu lõimete nõrgenemine võib kasvatada Venemaa veendumust, et tema agressiivne poliitika on õigustatud, ja õhutada teda oma jõupoliitikat jätkama.

Ohupilt on viimastel kümnenditel muutunud keerulisemaks ja ohuallikad mitmekesisemaks. Esile on kerkinud asümmeetrilised ohud, mis ei tunne riigipiire ja mille allikad on raskesti tuvastatavad, kuid mille mõju julgeolekule on samaväärne kui traditsioonilistel julgeolekuohtudel. Majanduskeskkonna ebakindlus, küberruum ja selles toimuv ning tehnoloogia arenguga seotud ohud, radikaliseerumine ja terrorism, organiseeritud kuritegevus ja korrupsioon ning rändevood ja eri põhjustel tekkinud hädaolukorrad mõjutavad julgeolekut üha ilmsemalt.

Üleilmse majanduse ebakindlus muudab rahvusvahelise julgeolekukeskkonna tüsilikumaks ning vähendab riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide suutlikkust ohtudele reageerida. Eesti majandus on tihedalt seotud maailmamajandusega. Seetõttu mõjutavad Eestit märgatavalt üleilmsed suundumused, sealhulgas majanduskriisid ja oluliste välisturgude ebastabiilsus.

⁴ Ühiskonna kerksus (inglise k *resilience*) – ühiskonna võime kiiresti taastada negatiivsete ilmingute mõjudest, taastada oma tugevus, toonus ja edukus.

Väikeriigina on Eesti üleilmse majanduskeskkonna muutumisest haavatavam kui suurema majandusega riigid, sest muutuste mõju väikeriigile on kiirem ja sügavam ning väikeriigi suutlikkus riske maandada ja nende tagajärgedega toime tulla väiksem. Muutused globaalsetel energiaturgudel, aga ka Euroopa Liidu ja Venemaa vaheliste energiatarnete väljakujunenud struktuuris võivad mõjutada Eesti majanduse toimimist.

Küberruum on muutnud inimestevahelist suhtlemist ja sellest on kujunenud üleilmse inimarengu, aga ka poliitilise võitluse ja sõjapidamise osa, küberruumist olenevad avalikud teenused. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning meedia abil saab inimeste informeeritust üha tõhusamalt mõjutada. Tegelikult moonutava infovälja mõju on toonud kaasa pingeid rahvusvahelistes suhetes, teatud rühmade radikaliseerumist ja ühiskonna sidususe kahjustumist. Informatsiooniga manipuleerimist ja valeteabe levitamist, seda ka riigi tasandil, kasutatakse laialdaselt ka konfliktide eskaleerimiseks. Küberruumi kuritarvitamine suureneb, sealhulgas terrorirühmituste ja organiseeritud kuritegevuse ühenduste poolt. Ründeid panevad toime ka üksikisikud ja grupeeringud, kelle tegevust pahatihti toetavad või suunavad riigid.

Eesti digitaalsed teenused on riigi lahutamatu osa, milleta riik ei saa tänapäevasel viisil enam toimida, ja see suurendab võimalike rünnete mõju riigi julgeolekule. Side- ja infosüsteemide seotuse tõttu võib ühe elutähtsa või olulise teenuse katkemine mõjutada veel paljude teiste teenuste kättesaadavust, ühtlasi ohustada riigi toimimist tervikuna. Küberjulgeolek ja digitaalsed teenused on valdkonnad, milles Eestil on rahvusvaheline usaldusväärsus ja mille arengut Eesti suudab üleilmisel tasandil mõjutada. Eesti digitaalsete teenuste kvaliteedist ja turvalisusest ei sõltu enam mitte ainult Eesti elanikud, vaid ka Eestiga seotud majandustegevusest huvitatud rahvusvaheliste ettevõtjate pidevalt kasvav kogukond. E-residentsus on toonud kaasa riigi vastutuse ja kohustused ka inimeste ees, kes pole Eesti kodanikud või ei ela Eesti Vabariigi territooriumil.

Euroopa Liidu välispiiri kontrollijana on Eestil oluline osa selles, et Schengeni õigusruum oleks usaldusväärne. Piirikontrolli nõrkust või puudumist Euroopa Liidu Schengeni ala sisepiiridel võidakse aga kasutada rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse haarde laiendamiseks ning terrorirühmituste vaheliste sidemete loomiseks ja tugevdamiseks, samuti ebaseaduslikuks rändeks või salakaubaveoks. Eestit kui demokraatlikku ja avatud ühiskonda võib sellistes tingimustes mõjutada ka äärmuslike, kuritahtlike või vihkamisel põhinevate ideoloogiate levik. See nõrgestab ühiskonna sidusust, vähendab sallivust ja tekitab sotsiaalseid pingeid.

Organiseeritud kuritegevus ja korrupsioon kahjustavad riigi mainet, vähendavad poliitilist, sotsiaalset ja majanduslikku stabiilsust, õõnestavad usaldust riigi ja demokraatlike väärtuste vastu ning võivad põhjustada ebasoodsa sotsiaalse ja majandusliku keskkonna tekkimise ning rahva turvatunde vähenemise. Sageli on rahvusvahelise kuritegevuse, aga ka ühiskonna radikaliseerumisega seotud terrorismi ilmingud. Mastaapne terroriakt mõne lääne väärtusruumi kuuluva riigi vastu mõjutab ka Eesti julgeolekut.

Julgeolekut võib ohustada ka loodusõnnetusest, keskkonnareostusest, nakkushaiguste levikust või loomataudist põhjustatud hädaolukord Eestis või lähiumbruses. See võib omakorda mõjutada toidujulgeolekut, mis, arvestades geograafilist eripära, võib märkimisväärselt mõjutada toidutootmisahela eri lülisid ja toiduainete kättesaadavust. Narkootikumide ja psühhotroopsete ainete levik seab ohtu inimeste tervise ja turvalise elukeskkonna. Ei saa välistada mõne üleilmse haiguspuhangu või epideemia, aga ka loomataudide levikut Eestisse.

Ka ebahühtlane regionaalne areng, sotsiaalne ebavõrdsus, vaesus, halvasti kohanenud ühiskonnarühmad või sallimatuse ilmingud võivad mõjutada riigisisest stabiilsust. Ühiskonna polariseerumine erinevate hinnangute ja arusaamade alusel kasvatab ebakindlust ja kahandab ühiskonna kerksust. Lisaks mõjutab Eesti ühiskonna ja riigi toimimist ning vastupidavust rahvastiku vananemine ja rahvaarvu vähenemine, millel võivad olla tagajärjed ka riigi julgeolekule.

Eesti tulevik ja julgeolek on ilmselgelt seotud ka üleilmsete suundumustega. Üleilmastumisega seoses on hakatud paremini mõistma maailma kestlikkust ähvardavaid ohte, nende mitmeplaanilisust ja põimitust. Vaesus, sellest tingitud ebavõrdsus ja piiratud ligipääs haridusele, maailma rahvastiku kiire kasv ja vajadus eluks tarvilike ressursside – magevesi, haritav maa, toit, energia – järele ühelt poolt ning inimtegevusest põhjustatud kliima soojenemine ja elukeskkonna muutused teiselt poolt võivad kasvatada pingeid ja viia konfliktideni. Kõik see loob üleilmset ebastabiilsust. Parem informeeritus ja uued suhtlusvormid suurendavad inimeste teadlikkust, millega ühtlasi suurenevad ootused riigijuhtidele ja institutsioonidele, aga ka inimeste valmisolek ühiskonna arengusse ise panustada. Suutmatus seda altpoolt tulevat algatust rakendada võib tuua kaasa inimeste massilise eemaletõugatustunde, mis pingestab ühiskondi ja kasvatab konfliktiohtu. Inimkonna järjest suurenev linnastumine ning suurlinnade majandusliku ja sotsiaalse, aga ka poliitilise mõjuvõimu kasv võib põhjustada muutusi traditsioonilises, riikide suveräänsusel põhinevas maailmakorras.

3. TEGEVUSSUUNAD

Julgeolekuohtudele ja -riskidele vastuastumisel tuleb rakendada ennetavaid ja tõkestavaid abinõusid ning olukorras, kus need enam ei toimi, olla valmis ohte aktiivsete vastuabinõudega kõrvaldama. Diplomaatiliste, teabealaste, sõjaliste, majanduslike ja sotsiaalsete meetmete koosmõju peab looma sellise heidutuse, mis hoiaks ära ründed riigi ja selle elanike vastu ning kindlustaks stabiilsuse.

Avar julgeolekukäsitlus eeldab, et julgeoleku kindlustamiseks laieneb ja süveneb riigi institutsioonide omavaheline ja ka rahvusvaheline koostöö ning sellesse kaasatakse kõik ühiskonna osised. Julgeoleku tagamisel tuleb teha tsiviil-militaarkoostööd ja kasutada ära selle kahe komponendi koosmõju kasutegurit. Oluline roll on kodanike vabatahtlikel võrgustikel, aga ka avaliku ja erasektori partnerlusel.

Riigi ja ühiskonna ressursside paremaks kasutamiseks ja kerksuse tõhustamiseks on tähtis ühtne plaanimine, sest võimalike julgeolekut mõjutavate olukordade lahendamise eeldab paljude riigiasutuste ja teiste asjaosaliste tõhusat koostööd. Selleks on vaja juhtimise ja plaanimise selgust, kiireid ja täpseid otsuseid, asutustele konkreetseid vastutusalasid ning valmisolekut kasutada olemasolevaid võimeid ja vahendeid olenemata nende kuuluvusest.

Peaesmärgi saavutamiseks tuleb:

- säilitada rahvusvahelisel õigusel ja ÜRO põhikirjal põhinev maailmakord;
- tagada demokraatia, õigusriigi põhimõtetel ja inimõigustel põhineva väärtusruumi üleilmne mõju ja tugevus ning kinnistada sellele väärtusruumile tuginevat identiteeti;
- süvendada NATO ja Euroopa Liidu liikmesriikide solidaarsust, seda ka julgeolekuprobleemide lahendamisel;
- kasvatada diplomaatia ja välisteenistuse suutlikkust ning tõhusust väärtus- ja reeglipõhise maailmakorra kindlustamisel;

- tõhustada ja tugevdada kollektiivkaitset ja selle heidutavat mõju, keskendudes alliansi territooriumi kaitsele ning kindlustades võitlusvõimeliste liitlasvägede kohaloleku Eestis ja lähipiirkonnas;
- arendada iseseisvat kaitsevõimet, mille aluseks on tegelikult olemasolevad ja kiiresti rakendatavad sõjalised võimed;
- viia ellu laia riigikaitse käsitust, muuhulgas keskenduda puuduvate tipuvõimete arendamisele ja rahastamisele, muuta tõhusamaks riigi sõjalise kaitse, sisejulgeoleku ja siseturvalisuse eest vastutavate institutsioonide koostöö ning kasutada rohkem riigi teaduspotsentiaali;
- jõutada koostöise julgeoleku süsteemi piirkondlike julgeolekuküsimuste rahumeelseks lahendamiseks;
- parandada strateegilist kommunikatsiooni ühiskonna ühtehoiu tugevdamiseks ja riigi positiivse rahvusvahelise kuvandi kinnistamiseks ning psühholoogilist kaitset vaenulike inforünnakute tasalülitamiseks;
- osaleda aktiivselt rahvusvahelises konfliktide ennetamises ja ohjamises, konfliktijärgses rahuloomes ning üleilmse või piirkondliku mõjuga humanitaarkatastroofide lahendamises;
- tugevdada riigipiiri, ühtlasi Euroopa Liidu välispiiri valvamist, vähendades sellega piiriüleseid ohte ja riske;
- suurendada ühiskonna kerksust, vähendades elutähtsate teenuste haavatavust ning võimalikke häireid toidu ja joogiveega varustamises ning parandades valmisolekut hädaolukordadeks ja elanike kaitseks, kaitsta Eesti ühiskonna jaoks olulisi teenuseid küberriskide vastu ja juurutada tõhusalt toimiv küberruumi kaitse;
- kindlustada põhiseaduslike institutsioonide ja riigivalitsemise riskikindlus ning kerksus, sealhulgas avalike teenuste ja riigi funktsioonide toimepidevus ning võtmeisikute tegutsemisvõime;
- tõsta sisejulgeolekuasutuste reageerimisvõimet, et ennetada raskete tagajärgedega julgeolekuohte;
- lahendada julgeolekuküsimusi kogukondlikul lähenemisviisil⁵ kaasates rohkem kodanikuühiskonna võrgustikke ja vabatahtlikke, mille tulemusena suureneb ühiskonna kerksus ja heidutuse mõju;
- süstematiseerida kaitse- ja sisejulgeolekuotstarbeliste, info kogumiseks ja haldamiseks ning olukorrateadlikkuse tekitamiseks loodud ja tulevikus loodavaid IKT-lahendusi ning arendada nende omavahelist ühilduvust;
- edendada sidusat, hoolivat ja sallivat ühiskonda, mille liikmed tunnevad end iga päev turvaliselt ja ühiskonna ellu kaasatuna;
- kasvatada elanike turvatunnet ja oskust hinnata eri ohte ning julgeolekut mõjutavaid tegureid ja nende võimet ning valmisolekut ohtudele vastu astuda;

⁵ Kogukondlik lähenemisviis on käsitlus, mis põhineb Eesti inimeste, vabaihenduste, kohaliku omavalitsuse üksuste, riigiasutuste ja ettevõtete koostööl ning kus selgitatakse välja probleeme ja kavandatakse ühist tegevust ohtude ennetamiseks, leevendamiseks ja vähendamiseks. Kogukondlikus lähenemises arvestatakse piirkonna eripärade ja vajadustega.

- hoida kontrolli all radikaliseerumise ilminguid, vähendada korrupsiooni, luua vajalik vastukaal suurenevale terroriohule ja sellega seotud rahvusvahelisele kuritegevusele ning viia rahvusvahelise rände negatiivsed mõjud miinimumini;
- astuda samme Eesti riigi ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamiseks ning muuta majanduskeskkond atraktiivsemaks;
- eritleda Eesti ühiskonna vananemise ja rahvaarvu vähenemise ning uute tehnoloogiliste rakenduste mõju riigi julgeolekule tulevikus ja töötada välja meetmed võimalike negatiivsete mõjude tasalülitamiseks.

3.1 Diplomaatia

Eesti diplomaatia eesmärk julgeoleku kindlustamisel on rahvusvahelisel õigusel põhinev turvaline julgeolekukeskkond, mida tugevdab võimalikult mitmekesine rahvusvaheline koostöö. Diplomaatia keskendub ennekõike julgeolekuohtude ennetamisele ja tõkestamisele, milleks riik tagab kõik vajalikud vahendid. Julgeolekuküsimuste lahendamisel eelistab Eesti rahvusvahelist ja laiahaardelist mitmepoolset koostööd, seda nii üleilmsel kui ka piirkondlikul tasandil, aga ka koostööl põhinevaid ja vastastikku toetavaid riikidevahelisi suhteid. Eesti julgeoleku nurgakivi on kuulumine lääne väärtusruumi ning liikmesus ja aktiivne tegevus NATO ja Euroopa Liidus. Tihedad kahepoolsed liitlассuhted Ameerika Ühendriikidega on selle oluline osa.

Eesti toetab julgeolekuprobleemide lahendamist õigusnormide alusel, väärtustab ennetavat diplomaatiat, rahvusvahelist kriisiohjet ja rahuloomet ning toetab usaldust ja julgeolekut suurendavaid meetmeid. Tegevus arenguabi valdkonnas ja inimõiguste kaitsel aitab luua keskkonda, kus väheneb konfliktide tekkimise tõenäosus ja suureneb julgeolek.

Julgeoleku kindlustamisel on eelistatuimad reeglitel põhinevad ja rahvusvahelistes institutsioonides väljatöötatud lahendused. Rahvusvahelised organisatsioonid võimaldavad julgeoleku tagamise kaasata rohkem vahendeid ja suurendavad nende kasutamise õiguspärasust. Eesti jaoks on tähtis, et üleilmse ja piirkondliku julgeoleku ning stabiilsuse kaitsmiseks loodud organisatsioonide töö oleks tulemuslik. Rahvusvahelise õiguse edasiarendamise ja tõhusa rakendamise nimel töötab Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides, eeskätt ÜROs, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioonis (OSCE) ja Euroopa Nõukogus.

Eesti püüab kõigil rahvusvahelistel tasanditel saavutada, et rahvusvahelise julgeoleku kindlustamisel suhtutaks inimõiguste ja põhivabaduste kaitsesse suurema otsustavusega. Eesti lähtub seisukohast, et inimõigused peavad kehtima ka virtuaalmaailmas ning internet peab olema vaba ja piiranguteta kättesaadav kõigile. Samuti toetab Eesti igakülgset rahvusvaheliste kohtute tööd ja inimsusevastase kuriteo toime pannud isikute karistamist. Suurenenud on vajadus rakendada välispoliitika instrumendina rahvusvahelisi piiranguid. Poliitiliste eesmärkide saavutamiseks tuleb neid piiranguid kombineerida diplomaatiliste jõupingutuste ja teiste asjakohaste vahenditega.

ÜRO on üleilmse julgeoleku ja stabiilsuse kindlustamise ning rahvusvahelise õiguse jõustamise keskmes. OSCE kui kollektiivse julgeoleku piirkondlik keham on laiema poliitilise ja julgeolekuküsimusi puudutava dialoogi ning usaldust suurendavate meetmete esinduskogu Euroopas. Eesti huvides on, et nii ÜRO kui ka OSCE suudaksid oma ülesandeid tõhusamalt täita. Suurema mõju ja informeerituse saavutamiseks oleks kasulik, kui ÜRO julgeolekunõukogus oleks mitteamalalise liikmena pidevalt mõni Eestiga sarnase julgeolekutajuga riik.

Rahvusvahelise julgeoleku ja usalduse suurendamisel on tähtis osa relvastuskontrollil. Eesti toetab rahvusvahelisi relvastuskontrolli kokkuleppeid, mis suurendavad nii Eesti kui ka rahvusvahelise üldsuse julgeolekut. Sama põhimõtte järgimist ootab Eesti ka teistelt riikidelt. Oluline on, et relvastuskontrolli piirangud ei kahjustaks kollektiivkaitset ega Eesti iseseisvat kaitsevõimet. Eesti eesmärk on takistada massihävitusrelvade ja nende valmistamiseks kasutatavate komponentide salakaubandust või ebaseaduslikku läbivedu oma territooriumilt. Massihävitus- ja tavarelvade leviku piiramiseks tuleb jätkata aktiivset tegevust strateegilise kauba kontrollirežiimide osalisriigina.

Eesti huvides on tugev ning ühtne NATO ja Euroopa Liit. Selleks on vaja, et need organisatsioonid oleksid sisemiselt tihedalt lõimunud ning liikmesriikide solidaarsus ja tegutsemisvalmidus aitaksid toime tulla julgeolekut mõjutavate probleemidega. Eesti töötab selle nimel, et nii NATO kui ka Euroopa Liit ja nende liikmesriigid väljendaksid rahvusvahelistes ühendustes ja välispoliitilisel areenil ühtseid seisukohti ning tegutseksid ühiselt. Selleks peab teiste hulgas ka Eesti olema valmis lisaks riigi huvidele seisma üldiste huvide eest.

NATO peaülesanne on oma liikmesriikide territooriumi kaitse ehk kollektiivkaitse. NATO liikmesriigi vastu suunatud rünnaku ärahoidmiseks, ennetamiseks, ja vajaduse korral tõrjumiseks peab NATO kollektiivkaitse olema nähtav, võimekas ja usutav. NATO kollektiivse heidutuse veenvuse ja ulatuslikuma poliitilise mõju määrab suures osas alliansi ühtsus ja edukus julgeolekuküsimuste lahendamisel ning organisatsiooni kindlustatus selleks vajalike võimete ja ressurssidega. Eesti jaoks on oluline, et NATO toimiks alliansi liikmete esmase Atlandi-ülese julgeolekupoliitilise esinduskoguna kõigi peamiste julgeolekuküsimuste lahendamisel. Tähtis on Ameerika Ühendriikide poliitiline tähelepanu ja sõjaline kohalolek Euroopas, sealhulgas Läänemere piirkonnas ja Eestis, ning liikmesriikide võimalikult suur poliitiline ja sõjaline lõimitus NATOs. NATO ja selle liikmena peab ka Eesti alliansi ja liikmesriikide julgeolekut ohustavate kriiside ennetamiseks ja ohjamiseks olema vajaduse korral valmis tegutsema väljaspool oma territooriumi.

Euroopa Liit on seda tugevam ja ühtsem, mida rohkem on liikmesriikidel üksmeelt ja mida sidusam on liidu poliitika tervikuna nelja põhivabaduse – kaupade, teenuste, isikute ja kapitali vaba liikumine – kindlustamisel. Euroopa Liidu tihedam lõimumine välis- ja julgeolekupoliitikas annab parema kaitse julgeolekuohtude vastu. Seesmiselt lõimunum Euroopa Liit on võimekam ja mõjukam ka oma välistegevuses. Euroopa Liidu ühine välis-, kaitse- ja julgeolekupoliitika koostoimes kõigi Euroopa Liidu muude tegevusvaldkondadega on oluline tegur ka Eesti julgeolekueesmärkide saavutamisel. Eesti panustab Euroopa Liidu rahvusvahelise mõjukuse suurendamisse, osaledes aktiivselt ühise välis-, kaitse- ja julgeolekupoliitika kujundamises ja elluviimises, ning seisab kogu Euroopa Liidu välistegevuse suurema sidususe eest. Euroopa Liidu kaitsekoostöö arendamine ja liikmesriikide tõhusam võimeloome kasvataks liidu mõju ning tugevdaks julgeolekut.

Euroopa ja üleatlandiliste huvide tulemuslikumal kaitsmisel on väga vajalik Euroopa Liidu ja NATO poliitiline dialoog ja tihedam koostöö ning oma tegevuse vastastikune koordineerimine. Eesti jätkab Euroopa Liidu ja NATO koostöövõimaluste edendamist, sealhulgas strateegilise kommunikatsiooni ja olukorrateadlikkuse valdkonnas. Venemaa viimasel kümnendil hoogustunud agressiivse käitumise tõttu töötab Eesti selle nimel, et Euroopa Liit ja NATO oleksid oma Venemaa-poliitikas üksmeelsed ja järjekindlad. Eesti toetab piirangute jõussejätmist, kuni nende kehtestamise põhjused on kõrvaldatud. Naaberriigina teeb Eesti

Venemaaga vajalikul määral praktilist koostööd ja säilitab võimaluse dialoogiks. Eesti huvides oleks demokraatia ja õigusriigi areng Venemaal.

Eesti toetab Euroopa Liidu ja NATO laienemist, mis tugevdab lääne väärtusruumi Euroopas ja kogu maailmas. Liikmesuse väljavaated peavad sõltuma eeskätt soovi avaldanud riikide valmisolekust kanda vastutust ja olla suuteline täitma liikmesuse tingimusi. Eesti aitab oma kogemustele toetudes kaasa NATOsse ja Euroopa Liitu pürgivate riikide lõimumisele, abistab neid vajalike reformide tegemisel ning kodanikuühiskonna edendamisel.

Eesti väärtustab nii Euroopa Liidu kui ka NATO partnerlussuhteid kolmandate riikidega. Eesti edendab Euroopa Liidu naabruspoliitikat ning soovib, et sellest kujuneks tõhus instrument naabruspoliitika sihtriikide lähenemiseks Euroopa Liidule ja koostööks sellega ning ühtlasi nende riikide stabiilsuse suurendamiseks. NATO liikmena suhtub Eesti paindlikult kõikidesse partnerlussuhetesse.

Lisaks tegevusele rahvusvahelistes organisatsioonides edendab Eesti kahepoolseid suhteid, mis aitavad kaasa Eesti rahvusvahelise seisundi kindlustumisele, ühiste huvide leidmisele ja ühistegevuse elluviimisele ning seeläbi ka Eesti julgeoleku suurendamisele. Ulatuslik koostöö kõigi liitlastega ja partnerlus samameelsete demokraatlike riikidega on Eesti julgeoleku lahutamatu osa.

Head suhted Eesti ja Ameerika Ühendriikide vahel tugevdavad Eesti julgeolekut ja üleatlandilist koostööd. Ameerika Ühendriikide kaasatus Euroopa julgeoleku kindlustamisse on Eesti ja kogu Euroopa julgeoleku keskne tegur. Eesti jaoks väljendub tugev üleatlandiline side Ameerika Ühendriikide kohalolekus, sealjuures sõjalises kohalolekus Euroopas, ja NATO raames tehtavas koostöös ning Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide suhetes, mis on ühtlasi üleilmsete poliitiliste, majanduslike ja keskkonnaprobleemide lahendamise eelduseks. Oluline on süvendada Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide koostegevust rahvusvahelistes organisatsioonides, tihendada majandus- ja kaubandussuhteid, tõhustada koostööd sise- ja justiitsküsimustes ning energiajulgeoleku ja teadustegevuse vallas. Eesti soovib edendada Ameerika Ühendriikidega ulatuslikke kahepoolseid suhteid kõigis olulistest valdkondades ja tihendada kahe riigi dialoogi.

Eesti taotleb häid suhteid kõigi naaberriikidega. Eesti siht on Läänemere piirkonna julgeoleku kindlustamine ja areng ning Eesti huvides on Põhjamaade ja Balti riikide koostöö süvenemine. Sel viisil saab edendada nii poliitilist dialoogi kui ka julgeolekukoostööd, sealhulgas riigikaitset, energeetikat, keskkonnakaitset ja transporditaristu valdkonnas. Regiooni potentsiaali paremaks kasutamiseks osaleb Eesti aktiivselt Läänemere piirkonna strateegiate elluviimisel, pidades oluliseks keskenduda piirkonda kui tervikut ühendavale tegevusele.

3.2 Sõjaline kaitse

Eesti sõjalise kaitse eesmärk on ennetada sõjalisi ohte ja vajaduse korral neid tõkestada või tõrjuda. Selleks võtab Eesti kaitse- ja heidutushoiaku, mis peab olema usutav ja tugineb iseseisvalt väljaarendatavatele sõjalistele võimetele ja kollektiivkaitsele.

Eesti kaitseb oma maismaaterritooriumi, territoriaalvesi ja piiriveekogusid ning õhu- ja küberruumi igal juhul ja ükskõik kui ülekaaluka vastase vastu, kasutades selleks nii konventsionaalse kui ka asümmeetrilise sõjapidamise võimeid. Sõjalise ründe korral rakendatakse viivitamatuks kaitseks ja vasturündeks kogu riik.

Eesti kaitseb rünnaku korral oma territooriumi alates riigipiirist kogu territooriumi ulatuses ja jätkab sõjalise vastupanu osutamist ka aladel, mille üle on kontroll ajutiselt kaotatud. Eesti kaitsmiseks kasutatakse kogu riigi sõjalist, majanduslikku ja muud potentsiaali. Ühiskonna maksimaalse osaluse kaitse- ja vasturündetegevuses kindlustavad elanike suur kaitsetahe, laialdane sõjaväeline väljaõpe ja Kaitseliidu arvukas liikmeskond.

Eesti sõjalise kaitse korraldamine on allutatud demokraatlikule tsiviiljuhtimisele. Eesti sõjalist kaitset arendatakse pidevalt ja sellesse on kaasatud kogu ühiskond. Eesti kaitsekulutuste tase on NATOs heakskiidetud kriteeriumi järgi vähemalt 2% SKPst, millele lisanduvad Eesti kui vastuvõtva riigi kulude finantseerimine ja riigikaitseinvesteeringute programmi vahendid.

Eesti iseseisev kaitsevõime peab põhinema tegelikult olemasolevatel sõjalistel võimel ning toimival juhtimisstruktuuril. Otsused selle kohta, mis sõjalisi võimeid Eesti arendab, langetatakse kaugelevaatava plaanamise käigus, lähtudes sõjalisest vajadusest ja reaalistest ressursidest. Eesmärk on arendada välja täies mahus sõjalised võimed, st mehitatud, väljaõpetatud, varustatud, relvastatud ja varudega kindlustatud üksused ja võimekogumid. Sõjaliste ohtude ennetamiseks ja kollektiivkaitse õigeaegseks rakendamiseks peab riigil olema toimiv luure ja eelhoiatus. Sõjalised võimed, mida Eesti ei suuda iseseisvalt välja arendada, tagatakse koostöös NATO liitlastega.

Kaitseväge üksuste relvastamisel ja varustamisel juhendatakse vajadusest, et need üksused oleksid ühest küljest siirdavad ja koostegutsemisvõimelised liitlastega, teisest küljest aga toimiksid turvavaibana üle kogu riigi territooriumi. Sõjaline kaitse ehitatakse üles territoriaalkaitse põhimõttel. Selleks arendab Eesti nii manööverüksusi kui ka maakaitseüksusi, mis on kriisi korral suutelised osutama vastast pärssivat vastupanu.

Kaitseväge üksused komplekteeritakse tegevväljast, kaitseliitlastest ja reservis olevatest isikutest. Ajateenistus säilib reservüksuste peamise mehitamisvahendina ja värbamisväljana tegevväljast leidmiseks. Üksuste väljaõpet korraldatakse ühiskonda kaasates ja selle toetusel, laiendades pidevalt sõjaväelise väljaõppega isikute ringi. Väljaõppe tõhustamiseks arendatakse tänapäevastele vajadustele vastavaid harjutusalasid maal, õhus, merel ja küberruumis. Vabatahtlikkusel põhinev Kaitseliit osaleb riigi sõjalise kaitse võime ettevalmistamises ning Eesti elanike turvalisuse tagamises ja isamaalises kasvatamises.

Kaitseväge üksused on valmis kiiresti alustama sõjalist kaitsetegevust maismaaterritooriumil, territoriaalmerel ning õhu- ja küberruumis ka olukorras, kus rünnak on toimunud ootamatult. Õigeaegseks reageerimiseks on olemas tõhus eelhoiatus, paindlik õigusruum ning nüüdisaegne mobilisatsiooni- ja teavitussüsteem. Mobilisatsioonisüsteemi tõhustamiseks korraldatakse regulaarselt õppekogunemisi ja lühikese etteteatamisajaga lisaõppekogunemisi ning kasutatakse tänapäevaseid teavitustehnikaid. Arendatakse võimeid, mille abil teavitada rünnaku korral nii Eesti elanikke kui ka rahvusvahelist üldsust riigi territooriumil toimuvast. Sõjalise kaitse ja riigi küberjulgeoleku lahutamatu osa on kübersõjapidamise võime. Nimetatud tegevustesse kaasatakse erasektor ja vabatahtlikud.

Eesti sõjaline kaitse on kavandatud Põhja-Atlandi lepingu artiklis viis sätestatud kollektiivkaitse operatsioonina. Heidutuse ja kaitse usutavuse eelduseks on liitlaste ühtsus ja solidaarsus ning selle pidev näitamine. Ühtsuse saavutamiseks peab NATO tegelema kõiki liitlasi puudutavate julgeolekuohtudega ja kindlustama ühesuguse julgeolekutaseme kogu oma territooriumil. Et heidutus oleks veenev, peab NATO olema suuteline viivitamatuks kollektiivseks vastutegevuseks kõikjal alliansi territooriumil, nii maal, merel, õhus kui ka küberruumis. NATO

Julgeoleku ülim tagatis on alliansi tuumaheidutus. See peab olema usutav ja säilima peab selle Euroopas asuv osis.

Selleks et Balti piirkonnas oleks usutav heidutus ja kindel kaitse, peavad alliansil piirkonnas, sealhulgas Eestis, olema lahinguvõimelised üksused ja suutlikkus vägesid kaitsetegevuseks vajaduse korral juurde tuua. Liitlaste sõjaline kohalolek peab olema püsiv ja hõlmama mitut liitlasriiki ning väed peavad olema suutelised tegutsema koos Eesti üksustega. Kõikide liitlaste julgeoleku kindlustamiseks osaleb Eesti kollektiivkaitse- ja muudes väljaspool riiki toimuvates sõjalistes operatsioonides.

Liitlasvägede juurdesiirmise eelduseks on liitlaste kiirvalmiduses üksused, plaanid nende üksuste siirmiseks, tõhus eelhoiatust ja kiire otsustusprotsess ning vastuvõtva riigi suutlikkus osutada vajalikku toetust. Liitlasvägede vastuvõtmiseks tagab Eesti koos liitlastega vägede vastuvõtmiseks vajaliku ja nõuetekohase taristu ning kindlustab liitlastele vastuvõtva riigi toetuse ja väljaõppealad.

NATO kollektiivkaitse ja Eesti iseseisva kaitsevõime tugevdamiseks ning Euroopa ja lähiumbruse stabiilsuse ja julgeoleku edendamiseks teeb Eesti kahe- ja mitmepoolset kaitsekoostööd. Piirkonna sõjalisse kaitseesse soovib Eesti NATO, Euroopa Liidu ning muude kahe- ja mitmepoolse koostöö vormide kaudu kaasata ka NATOsse mittekuuluvaid partnerriike.

3.3 Turvalisus ja põhiseadusliku korra kaitse

Turvalisuse alus on ohutu elukeskkond. Selle tagab põhiseaduslik kord ja toimiv õigusriik, aga ka riigi võime ohte ennetada ning neile kiiresti ja tõhusalt reageerida ning ohu realiseerumise tagajärjel ühiskonnale tekitatud kahju maksimaalselt leevendada. Turvalisuse ebapiisavus võib põhjustada välisohtude võimendumise.

Elanike turvalisuse ja sisejulgeoleku edendamiseks kindlustab riik vastutavate ametkondade tõhusa juhtimise ja koostöö, infovahetuse, nüüdisaegse töökeskkonna ja jätkusuutliku arengu ning ühistegevuse vabaihenduste ja ettevõtjatega. Rohkem tähelepanu vajavad infotehnoloogilised lahendused, tõhusad infoturbemeetmed, töötajate motiveeritus ja seda toetavad õigusaktid. Turvalisust tugevdab kogukondlikult sidus ühiskond ja kogukonna eri toimijate⁶ senisest ulatuslikum kaasamine, toetamine ja võimestamine.

Ohtude järjest suurenev mitmekesisus ja riigipiiride ülesus on muutnud turvalisuse tagamise keerukamaks. Turvalisuse eeldus on põhiseaduslike institutsioonide ja riigivalitsemise riskikindlus. Selleks on vaja kindlustada nende institutsioonide järjepidevus, plaanida ja harjutada valitsusasutuste põhiteenuste katkestusteta toimimist erisuguste kriiside korral ning tagada selleks vajalikud turvalised asukohad, side ja varud.

Põhiseaduslikku korda ohustava tegevuse ennetamiseks ja tõkestamiseks on vaja koguda ja töödelda asjakohast teavet, tõkestada vaenulikke luure- ja mõjutustegevust ning teha selleks nii riigisisest kui ka rahvusvahelist koostööd. Riik hoolitseb julgeolekuasutuste järjepideva arengu eest ja pöörab rohkem tähelepanu põhiseadusliku korra kaitsele, sealhulgas ennetustegevusele ning ühiskonna teadlikkuse kasvatamisele.

⁶ Kogukonna eri toimijad on kohalikud elanikud, vabaihendused, ettevõtted ning neid teenindavad või mõjutavad kohalikud omavalitsused ja riigiasutused.

Tõhus välispiiri valve aitab tõkestada ebaseaduslikku rännet ja piiriülest kuritegevust, kindlustades nii Eesti kui ka teiste Euroopa Liidu liikmesriikide julgeolekut. Ohtlike isikute ja ohtlike ainete tuvastamine juba piiril suurendab turvalisust kogu Schengeni alal. Schengeni õigusruum toimib tõhusalt ainult selle liikmesriikide omavahelises ja Euroopa Liidu kui terviku koostöös ning sellesse kuulumine eeldab ka riigi institutsioonide eesmärgistatud koostööd. Euroopa Liidu välispiiri valve tõhustamine nõuab nii tehnilise valvamise parandamist, uute elektroonsete kontrollimeetmete võtmist kui ka ametkondade koostöö tulemuslikumaks muutmist.

Eesti panustab Euroopa Liidu piirikontrolli koostöösse ja teabevahetusse. Ühtsed kompensatsioonimeetmed vähendavad ohte Schengeni alaga liitunud riikidele. Eesti on valmis vajaduse korral ajutiselt taastama sisepiiri kontrolli. Riigisisese tsiviil-militaarkoostöö arendamisega tugevdatakse merealade valvet.

Rahvusvahelistumise ja Euroopa Liidus kehtiva vaba liikumise tingimustes vajab võitlus organiseeritud kuritegevusega suuremat tähelepanu. Eesti töötab selle nimel, et ennetada rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse mõju, tõkestada ebaseadusliku tulu teenimist ja selle legaliseerimist. Suurenenud on tõenäosus, et globaalselt levivad vägivaldse äärmusluse vormid ja vaenulikud ideoloogiad leiavad ka Eestis kandepinda. Vastukaaluks radikaliseerumisele tuleb tugevdada ühiskonna ühtsust ning selles on oluline roll lõimumis-, kohanemis- ja kaasamise meetmetel ning strateegilisel kommunikatsioonil ja elanikkonna psühholoogilisel kaitsel.

Koos radikaliseerumise levikuga kasvab terrorismioht, mis on mitmetahuline ja hõlmab täiesti erisuguseid julgeolekuvaldkondi – vaenu õhutamist või reaktiveeritud tulirelvadest kuni riigikaitseliste objektide ja olulisemate isikute turvalisuseni. Ohuks on nii terrorirühmituste ja relvakonfliktides osalenud välisvõitlejate kui ka iseradikaliseerunud isikute võimalik tegutsemine, seda ka küberruumis. Terrorismivastasesse võitlusse panustab Eesti nii riiklikul, piirkondlikul kui ka üleilmsel tasandil. Eesmärk on ennetada ja tõkestada terrorismi selle kõigis vormides, arvestades seejuures inimeste põhiõigusi ning rakendatavate abinõude proportsionaalsust ja paindlikkust. Riik seab eesmärgiks arendada välja ka terrorismiohvrite abistamise süsteem ning panustab radikaalsusest loobunud isikute ühiskonnaellu naasmise programmidesse.

Korruptsioonivastase võitlusega ennetatakse ja tõkestatakse organiseeritud kuritegevuse, varimajanduse ja rahapesu levikut ning välditakse riigi maine kahjustamist. Korruptsiooni levikut tõkestatakse nii avalikus kui ka erasektoris, pöörates tähelepanu teadlikkuse suurendamisele ning õiguskaitseasutuste suutlikkusele avastada ja uurida süütegusid.

Riik tõhustab elanike õigeaegset teavitamist võimalikest ohtudest ja annab hädaolukorras kommunikatsioonivahendite kaudu tegutsemisjuhiseid. Hädaolukordadeks valmistumisel korraldatakse senisest rohkem kõiki asjaosalisi kaasavaid õppusi ja luuakse asjakohane ülevaade hädaolukordade ennetamisest ja nende tagajärgede kõrvaldamisest ning tõhustatakse valmidust kasutada Kaitseväge vahendeid. Riik toetab vabatahtlikku tegevust ohtude ennetamiseks ja hädaolukordadega toimetulekuks.

Nagu paljudel teistel riikidel, tuleb ka Eestil paralleelselt ennetusmeetmetega suurendada oma reageerimisvõimet ja -kiirust. Ohtude maandamiseks on varasemast tähtsam kõigi ametkondade

kiire ja efektiivne koostegutsemine, selged ja täpsed tegevusjuhised ning infovahetus ja koostöö rahvusvaheliste partneritega. Infotehnoloogiliste süsteemide arendamise kõrval tuleb riigil pöörata erilist tähelepanu juba loodud süsteemide ajakohastamisele.

3.4 Konfliktienetus ja kriisiohje

Eesti peab oluliseks rahvusvahelist konfliktienetust. Kriise põhjustavate probleemidega tegelemine eelkõige nende tekkekolletes vähendab julgeolekuriske nii Eestile, liitlastele kui ka kogu maailmale. Eesti rõhutab ennetava diplomaatia tähtsust ning toetab rahvusvaheliste toimijate tegevust konfliktide ärahoidmisel, panustades dialoogi ja teabevahetusse partneritega.

Rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel ja tsiviilmissioonidel osalemine on võimalus, aga ka kohustus aidata kaasa julgeoleku ja stabiilsuse tugevdamisele meie vahetus naabruses ja mujal maailmas. Eesti osaleb rahvusvahelistes operatsioonides, tsiviilkriisiohjes, humanitaaroperatsioonidel ja rahuloomes ning nende operatsioonide elluviimiseks loodud rahvusvahelistes üksustes võimetega, mis arendatakse välja riiklike prioriteetide ja vajaduste kohaselt. Eesti huvides on, et rahvusvahelised konfliktienetus- ja kriisiohjemeetmed ning -vahendid oleksid tõhusad, riikidepoolsete piiranguteta ja kiiresti rakendatavad ning ülesanded omavahel selgelt jaotatud. Konfliktienetuses ja kriisiohjes toetab Eesti Euroopa Liidu terviklikku lähenemist. Rändesurvega toimetulemiseks ja piiriülese kuritegevuse tõkestamiseks Euroopa Liidu välispiiridel, sealhulgas Schengeni ala nõuetekohaseks toimimiseks, on Eesti valmis siirma abivajavatesse riikidesse sisejulgeolekuüksusi.

Julgeoleku ja stabiilsuse tagamiseks ning konfliktide ennetamiseks ja kriiside ohjamiseks annab Eesti humanitaarabi ja teeb arengukoostööd, mille eesmärk on selle koostöö sihtriikide poliitiline, majanduslik ja sotsiaalne areng ning sellega kaasnev stabiilsus. Humanitaarkriiside leevendamisel on oluline koostöö abiorganisatsioonide ja abistajariikidega ning suutlikkus ise kiiresti appi minna. Eesti peab vajalikuks tõhustada arengukoostöö vahendite kasutamist ja püüdleb Euroopa Liidu raames võetud rahastamiskohustuse täitmise poole. Kahepoolses arengukoostöös toetab Eesti eelkõige riike, kelle arengule suudetakse oma teadmiste ja vahenditega kaasa aidata ning kes ka ise on valmis edendama demokraatlikku ja inimõigusi järgivat ühiskonnakorraldust. Eesti aitab luua vaba ja turvalist küberruumi riikides, kus vabakonnal puudub sellealane oskusteave ja tehnilised võimed.

Partnerriikide julgeoleku- ja kaitsektori arendamiseks viib Eesti ellu abikäepoliitikat ja osaleb rahvusvahelistes rahuloomealgatustes. Eesti kaitsealase abikäepoliitika eesmärk on aidata kaasa partnerriikide julgeoleku- ja kaitsektori reformimisele. Abikäepoliitika suurendab julgeolekut ning loob stabiilsust NATO ja Euroopa Liidu jaoks olulistes piirkondades, edendab demokraatlikke väärtusi ning tugevdab Eesti ja partnerriikide kahepoolseid suhteid.

3.5 Majandusjulgeolek ja seda toetav taristu

Eesti majandus on osa maailma ja Euroopa majandusest ning mõjutatud üleilmses finantsüsteemis ning energia- ja toormemajanduses toimuvast. Majanduse riskikindlust ja majandusjulgeolekut suurendavad riigi elektroonse side ja transporditaristu seisund ning areng. Neil on ka laiem julgeolekumõõde.

Eesti majanduse käekäik põhineb stabiilsetele ja usaldusväärsetele turgudele suunatud ekspordil, samuti usaldusväärsetel välisinvesteeringutel Eesti majandusse ja Eesti ettevõtete suutlikkusel realiseerida oma potentsiaali, investeerides kasvuvõimalusi pakkuvatele stabiilsetele turgudele. Eestis toimib kindel, lihtne ja uuenduslik õigusruum ettevõtluses tegutsemiseks. See suurendab

majanduse konkurentsivõimet ja majanduskeskkonna atraktiivsust ning seeläbi ka majanduse riskikindlust. Riigi strateegiliste äriühingute jätkusuutlikuks arenguks ja kvaliteetsete teenuste pakkumiseks (energia, transport, side ja infotehnoloogia) tuleb kindlustada nende ettevõtete investeringud. Majandusjulgeolekut tagatakse majanduse kaitsemeetmete abil, muu hulgas rakendades abinõusid korruptsiooni, maksupettuste, maksudest kõrvalehoidumise ja maksuparadiiside vastu.

Riigi ja riigi majanduse toimimiseks tuleb tagada finantsüsteemi stabiilne toimimine, läbipaistvus ja usaldusväärsus. Rahvusvaheliste või riigisiseste finantskriiside ennetamiseks, lahendamiseks ja nende majanduslike tagajärgede leevendamiseks võetakse vajalikke õiguslikke ja järelevalvemeetmeid ning eraldatakse finantsüsteemi korrapäraseks toimimiseks ja stabiilsuseks vajalikud rahalised vahendid. Finantsüsteemi stabiilsuse kindlustamiseks on oluline ära hoida Eestis tegutsevate krediidi- ja muude finantsasutuste maksevõimega seotud raskusi ning makse- ja arveldussüsteemide tõrkeid ja olla vajaduse korral suuteline tekkinud raskusi ja tõrkeid kiiresti kõrvaldama. Finantskriiside lahendamiseks on vaja nii riigisisest kui ka Euroopa pangandusliitu tervikuna hõlmavat kriisihaldusvõimet, sealhulgas reservvahendeid. Kriisiolukorras on esmatähtis likviidsete rahaliste vahendite kättesaadavus ja kasutatavus ning töökindlad piiriülesed turvavõrgud, mis tuleb riigi poolt kindlustada.

Energiajulgeolekut aitavad tagada varustuskindlus, taristu julgeolek, ühendatus teiste Euroopa Liidu liikmesriikide energiavõrkudega ja energiaallikate mitmekesisus. Et vähendada sõltuvust energiaallikate impordist, on Eesti jaoks esmatähtis suurendada energiatõhusust. Energia varustuskindlusele loob soodsa keskkonna Euroopa Liidu strateegia võtta maksimaalselt kasutusele ja arendada oma sisemisi energiaressursse. Eesti puhul tähendab see põlevkivi ja turba võimalikult ratsionaalset kasutamist ning taastuvenergia tehnoloogiate laialdasemat kasutuselevõttu. Toimivad ülekandeühendused Balti riikide, Põhjamaade ja Poolaga tagavad energiatarnete kindluse, vähendades sõltuvust ühest tarnijast või piiratud hulgast tarnijatest. Euroopa Liidu vedelkütusevarude hoidmise meetmetega kindlustatakse vedelkütuseturu püsikindlus.

Eesti suund on toota elektrit ja soojusenergiat taastuvatest energiaallikatest. Soojusenergia tootmisel tuleb leida parem tasakaal kasutatavate energiaallikate vahel ja luua tingimused suuremate soojatootjate ümberlülitamiseks maagaasilt teistele kütustele. Energiasüsteemide toimepidevuse kindlustamiseks ja energiataristu kaitseks tuleb rakendada vajalikke julgeoleku- ja ohutusnõudeid.

Elektroonne side ja transporditaristu ning nende areng edendab majandust ning suurendab selle riskikindlust, on aga otseselt seotud ka riigi julgeolekuga. Elektroonne side ja transporditaristu planeerimisel ja arendamisel arvestatakse majandus- ja sotsiaalarengu ning riigikaitse vajadustega.

Elektroonne side toimimist toetavate infosüsteemide kaitsmiseks võetakse organisatsioonilisi, infotehnoloogilisi ning füüsilisi julgeoleku- ja turvameetmeid. Pidevalt peab olema ülevaade riigi sidevahendite ja -süsteemide ning -taristu tehnilisest seisukorrast, kriisiolukorras dubleerimise ja turvalise toimimise võimalustest. Välja töötada ja rakendada tuleb alternatiivsed lahendused sideteenuse kättesaadavaks tegemiseks riigi toimimiseks olulistele institutsioonidele ka olukorras, kus kommertsoperaatorite pakutavad teenused enam ei tööta. Riikidevahelise side kindlustamiseks tuleb teha rahvusvahelist koostööd. Nii saab tagada elektroonne side võrkude koostoime ja koordineerida ressursside kasutamist.

Transporditaristu puhul on esmatähtis rekonstrueerida või välja ehitada üleeuroopalisse transpordivõrgustikku kuuluvad sadamad, lennujaamad ning raudtee- ja maanteevõrk. Vastuvõtva riigi toetuse seisukohalt on transporditaristul tähtis riigikaitse roll. Transpordisüsteemi toimepidevuse kindlustamisel ja kaitse rakendatakse rahvusvaheliste standardite kohaseid julgeoleku- ja ohutusnõudeid.

3.6. Küberjulgeolek

Riigi elanikud ootavad, et riik toimiks kiiresti ja turvaliselt. Nüüdisaegsel infotehnoloogial on nende ootuste täitumisel üha kaalukam roll ja selle kasutamisega kaasneb üha suurenev vastutus. Kübertemaatika puudutab kõiki elu-, aga ka julgeolekuvaldkondi ning arvestades Eesti digitaalset elustiili ja ühiskonna usaldust digitaalsete teenuste vastu, peab riik kindlustama informatsiooni tervikluse.⁷

Eesti korraldab küberjulgeolekut ühetaoliselt ja samade struktuursete lahendustega nii rahuajal kui ka sõjaolukorras. Kübervahendite kasutamine sõjalise kaitse osana põhineb ametkondade koostööl ja seda harjutatakse regulaarselt. Eesti rakendab ka abinõusid, millega kindlustatakse riigi digitaalne järjepidevus olukorras, kus kontroll riigi territooriumi üle on kaotatud.

Eesti küberruum on kaitstav, kui riik ja ühiskond tervikuna selle kaitsmises osalevad, kui selleks on ette valmistatud vastavad spetsialistid ning ühiskond teab virtuaalmaailma ohtusid ja oskab neid parimal viisil vältida ning probleemide korral reageerida. Eesti küberjulgeolek põhineb riigi ja erasektori asjatundjate tihedal ning usalduslikul koostööl, mille juures on tähtis ka vabatahtlike ja kodanikuühiskonna kaasamine. Küberjulgeolek algab iga üksiku asutuse küberturvalisusest. Oluline on parandada inimeste teadlikkust sellest, milliseid ohutusnõudeid küberriskide ärahoidmiseks järgida. Kasutajate teadlikkuse kasvatamise ja ohutu küberkäitumise normide juurutamisega tuleb pidevalt tegelda ja selle tulemusi regulaarselt mõõta.

Küberruumi kaitset arendab riik pidevalt. Eesti jälgib oma küberruumi ning kontrollib infoturbenõuete rakendamist riigi ja oluliste teenuste osutajate infosüsteemides. Sellega kindlustab riik, et olukord küberruumis vastab kehtivatele standarditele ja ohupildile ning ühtlasi koolitab ja nõustab teenuse osutajaid. Eesti peab valmistuma olukorraks, kus informatsiooni tervikluses on põhjust kahelda ja olema valmis toime tulema mõjudega, mis sellel on digitaalsete teenuste toimimisele ja kasutajate usaldusele nende teenuste vastu.

Riik arendab digitaalseid teenuseid ja küberjulgeolekut ennekõike nendes ise investeerides, olles ühtlasi eeskujuks ka erasektorile. Uute digitaalsete teenuste ja innovaatiliste projektide puhul hinnatakse alati ka kaasnevaid riske ning nende maandamist. Uute projektide kõrval tuleb pidevalt panustada juba loodud infosüsteemide ajakohastamisse ja teha uuendusi turvalisuse parandamiseks. Paralleelselt tuleb laiendada salastatud teabe edastamiseks välja töötatud krüpteeritud võrkude kasutuselevõttu.

Eesti küberruum on osa turvalisest ja stabiilsest üleilmsest küberruumist. Küberjulgeolek eeldab püsivat ja tihedat rahvusvahelist koostööd. Liitlaste ja partneritega küberjulgeoleku valdkonnas koostöö tegemine ja info jagamine, panustamine rahvusvaheliste organisatsioonide töösse, ennekõike Euroopa Liitu ja NATOsse, ning osalemine olulistel rahvusvahelistel

⁷ Informatsiooni terviklus – andmete õigsus, täielikkus, kooskõla, (väärtuste) mõistlikkus ja vastavus andmete loojate kavatsustele; kitsamas tähenduses: lubamatute muudatuste puudumine andmetes (sealhulgas andmete samasus saatja ja vastuvõtja poolel ning andmete sünkroonsus andmebaasis).

küberjulgeolekufoorumitel on välissuhtluse lahutamatu osa. Tähtsal kohal on küberjulgeolekut toetavate rahvusvaheliste õigusaktide analüüs, nende rakendamine Eesti õigusruumis ja kübernõrmete areng.

3.7 Elukeskkonna kindlus

Kindel ja ettearvatav elukeskkond suurendab inimeste turvatunnet, loob paremad tingimused ühiskonna ja üksikisiku arenguks, parandab riigi usaldusväärust. See vähendab ühiskonna ja üksikisikute haavatavust, kasvatab valmisolekut panustada riigi arengusse, tugevdab kaitsetahet. Elukeskkonda mõjutavad tegurid on looduskeskkonna ja rahvatervise seisund, valmisolek hädaolukordadeks ja elutähtsate teenuste ning toidu ja joogivee järjepidev, tõrgeteta ja kindel kättesaadavus ning ühiskonna ja üksikisikute võime nende teenuste katkemise korral teatud aja jooksul iseseisvalt hakkama saada.

Elukeskkonna kindlus kasvab tõhusa elanikkonnakaitse rakendamisega. Eesti elanikkonnakaitse eesmärk on parimal võimalikul moel kaitsta erilaadsete inim- ja loodustekkeliste hädaolukordade, kriiside ning sõjaolukorra ajal oma territooriumil inimesi, keskkonda ja vara. Elanikkonnakaitse suurendab ühiskonna valmidust tulla toime sellise iseloomu ja ulatusega kriisiolukordadega, mida on võimalik mõistlikkuse piires ette näha ja milleks saab valmistuda. Kõige tulemuslikum on see siis, kui ühiskonnas valitseb teadlikkus võimalikest ohtudest ja nende maandamiseks vajalikust tegevusest.

Elanikkonnakaitse tõhusaks toimimiseks laiaulatuslike ja pikaajaliste kriiside korral teavitab riik elanikke ja juhendab neid kriisiolukorras iseseisvalt toime tulema ning loob piisava tegevusvaru hädaolukordade lahendamiseks. Elanikkonnakaitse rakendub riigi, kohalike omavalitsuste, erasektori, kodanikuühenduste ja üksikisikute koostöös. Seda toetavad vajaduse korral rahvusvaheliste organisatsioonide elanikkonnakaitsealane tegevus ja riikide kahepoolsete lepingutega kindlaks määratud abinõud.

Julgeoleku ja turvalisuse seisukohalt on oluline elutähtsate teenuste toimepidevus. Selleks võtab riik nii ennetavaid kui ka hädaolukorra võimalikke tagajärgi minimeerivaid meetmeid ning teeb seda koostöös ühiskonna kõigi osalistega, tõhustades ka seiret nende meetmete tulemuslikkuse üle. Suur osa elutähtsatest teenustest on erasektori omandis, mistõttu on riigi ja erasektori koostöö tugevdamine elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisel äärmiselt oluline. Elutähtsate teenuste osutamine ei sõltu ainult riigisisestest teguritest, vaid seda mõjutab ka maailmas ja maailmamajanduses toimuv, millega tuleb nende teenuste toimepidevuse plaanidel arvestada.

Kliimamuutuse mõjust tuleneva haavatavuse vähendamiseks võtab Eesti vajalikke meetmeid kliimamuutuse seireks, riskide maandamiseks ning tagajärgedega toimetulemiseks, seda kõigil – kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul – tasandil. Kõige paremini õnnestub see rahvusvahelises koostöös ning loodus- ja keskkonnakaitse, majanduse ning sotsiaalsfääri tasakaalustatud arendamises ja arengu saavutamiseks vajaliku hästitoimiva süsteemi ning keskkonnakaitseks eraldatavate vahendite sihipärasel ja läbimõeldud kasutamisel. Kliimamuutuse mõjuga kohanemise meetmete täiustamisse kaasatakse lisaks riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandile ka äri- ja mittetulundussektor ning teadusringkonnad

Eesti rakendab abinõusid keskkonnaohtlike ainete leviku tõkestamiseks ning maal ja merel paiknevate reostusallikate kahjutustamiseks. Merereostuse vältimiseks arendab Eesti koostöös teiste riikidega laevaliikluse juhtimise ja seire süsteeme Läänemeres, esmajoones Soome lahel.

Reostuse võimalikult varajaseks avastamiseks ja põhjustaja tuvastamiseks tuleb parandada merereostuse kaugseiret, sealhulgas lennuvahenditelt tehtavat seiret.

Suurõnnetusohuga ettevõtetes õnnetuste vältimiseks ja õnnetuste tagajärgede leevendamiseks tõhustatakse ametkondade koostööd selliste ettevõtete paiknemise plaanimisel ja nende tegevuse kontrollimisel. Eestis on kasutusel kiirgusohust varajase hoiatamise süsteem, mille eesmärk on tuvastada võimalikult varakult kiirgusõnnetusi Eesti naabruses asuvates tuumajaamades ja nendest teavitada. Suurõnnetustele õigeaegseks reageerimiseks ning kiirguskaitse ja kiirgusohutuse edendamiseks, samuti Läänemere piirkonna tuumajaamade turvalisuse parandamiseks ja radioaktiivsuse vähendamiseks teeb Eesti rahvusvahelist koostööd, seda nii Euroopa Liidu ja NATO kui ka Läänemere riikidega. Pääste- ja kriisireguleerimise üksusi ja spetsialiste kasutatakse ka ÜRO pääste- ja abimissioonidel.

Tervisekaitse soodustab inimeste võimet igapäevaelus toime tulla, suurendab nende sotsiaalset ja majanduslikku panust ning tugevdab niiviisi ühiskonna sidusust ja riigi võimet maandada julgeolekuohte. Üleilmastumise ja avatud ühiskonna tingimustes on kasvanud epideemiate ja loomataudide tekkimise tõenäosus ning nende ennetamiseks ja kõrvaldamiseks tuleb pidevalt valmis olla. Levida võivad senitundmatud ja veel ravimatud haigused, samas võib teadmatus või vähene teadlikkus tekitada ühiskonnas ebakindlust ja põhjendamatuid hirme.

Rahvatervise ja ühiskonna elujõu seisukohalt vajab Eestis teravdatud tähelepanu HIVi levik ja alkoholi liigtarvitamine. Nakkushaiguste leviku tuvastamiseks korraldatakse riigi tasandil üldist nakkushaiguste seiret. Vaktsiiniväliditavate nakkushaiguste leviku piiramiseks ning nendest põhjustatud puhangute ja epideemiate vältimiseks viiakse ellu riiklikku immuniseerimiskava, samuti tuberkuloosi ja HIVi epideemilise leviku tõkestamiseks ettenähtud, riiklikult korraldatud ja rahastatud tegevust. Narkomaania kui ühiskonda nõrgestava nähtuse ennetamise eesmärk on vähendada uimastite pakkumist ja nõudlust ning tegeleda sõltlaste ravi ja rehabilitatsiooniga. Eesti uimastipoliitika mõjusust toetatakse usaldusväärse statistika, epidemioloogiliste uuringute, pideva uimastiseire ja teiste riikidega korraldatava teabevahetusega. Eesti tõhustab riiklikku valmisolekut hädaolukordadeks, mille korral võib loodusõnnetuste, katastroofide või nakkushaiguste puhangu te tõttu tekkida suur hulk meditsiiniabi vajajaid.

3.8 Ühiskonna kerksus ja sidusust

Mida ühtsem ja ühiseid väärtusi järgiv on ühiskond, seda vähem mõjutatav see on ja seda vähem vastuvõtlik julgeolekuohtudele. Mida suurem on elanike usaldus riigi vastu, seda kerksem on ühiskond. Usaldus suureneb sedamööda, kuidas riik oma elanike käekäigu eest vastutust võtab ning julgeolekuohtude ja riskidega toimetulekuks valmistub. Ühiskonna väärtushinnangute ja ühiskonda panustamise valmisoleku kinnistamisel on tähtis strateegiline kommunikatsioon.

Ühiskonna sidusust parandavad selles valitsevad sallivad, hoolivad ja kaasavad arusaamad, ühiskonna eri osiste tugev lõimitus ja ühtlane regionaalne areng. Ühiskonna kerksus kujuneb välja elanikkonnakaitse usutavuse, inimeste psühholoogilise kindluse ning sotsiaalse ja füüsilise elukeskkonna turvalisuse koosmõjus. Kõik nimetatud valdkonnad vajavad pidevat tähelepanu ja arendamist, osa neist eeldab üleilmsete protsesside mõistmist ning nendega kohanemist ja kohandumist, osal on laiem piirkondlik mõju.

Riigi julgeolek on mõjutatud majanduslikust, sotsiaalsest ja keskkonna turvalisusest kogu Eestis. Elu peab olema elamisväärne ja turvaline kõikjal Eestis. Tuleb vältida või ennetada ebasoodsaid rahvastikuprotsesse ning suurte sotsiaal-majanduslike, julgeoleku- ja turvariskide liigset

koondumist mingitesse piirkondadesse. Ühtlase regionaalse arengu ja asustatuse tagamiseks korraldab riik vajaliku infrastruktuuri väljaarendamise, toetab kohalike omavalitsuste suutlikkuse parandamist, edendab kodanikualgatust ja vabatahtlikku tegevust, kindlustab turvalisuse, hariduse, tervishoiu ja muude avalike teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse ning regionaalpoliitika tervikliku juhtimise. Riigiteenuste osutamisel arvestatakse piirkondlikke eripärasid. Sotsiaalsetest põhjustest tingitud turvariskidega toimetulekuks on vaja senisest tõhusamat riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste koostööd.

Ühtset ühiskonda on raskem haavata ja väljastpoolt mõjutada. Ühiskonna ühtsust kasvatab ühiskonna suurem lõimitus. Lõimumise eesmärk Eestis on tugeva identiteediga, ühiseid väärtusi jagava ja kultuuriliselt mitmekesise ühiskonna kujundamine. Riik jätkab eri ühiskonnarühmade kohanemist ja lõimumist soodustavat tegevust, et arendada ja parandada elanike valmisolekut ning võimalusi ühiskonnaelus aktiivselt osaleda. Lõimumise tulemuslikkusele aitavad kaasa ühtlane regionaalne areng, võrdne ligipääs kvaliteetsele haridusele, riigikeele õppe soodustamine ja muude tugiteenuste pakkumine ning uussisserändajate kohanemise toetamine. Soodsat kohanemis- ja lõimumiskeskonda aitab kujundada kodanikuühenduste, kohalike omavalitsuste ja riigiasutuste tegevus ja koostöö. Ühiskondlike hoiakute liigne lõhestumine ja mitmekesisuse taunimine nõrgendab ühiskonna sidusust ja kerksust. Senisest rohkem tuleb pöörata tähelepanu kõige haavatavamate ühiskonnarühmade võrdsele kohtlemisele ja nende põhiõiguste kaitsmisele ning neile elamisväärse elukeskkonna loomisele.

Ühiskonna sidusust ja lõimitust, seeläbi ka selle kerksust ning riskikindlust, saab tugevdada ühiskonna parema ja usaldusväärse teavitamisega. Strateegiline kommunikatsioon on riigi poliitiliste, majanduslike ja riigikaitse sõnumite ja tegevuse plaanimine ning koondamine ühtseks informatiivseks tervikuks ja selle edastamine ühiskonnale. Selle aluseks on rahva demokraatlikus, mitmekesisuses ja süvendatud dialoogis väljendatud väärtused, millest riik juhindub ühiskonna teenimisel. Strateegilise kommunikatsiooni peasihti - ühiskonna suurem kerksus ja parem sidusus - ei saavutata üksnes poliitiliste deklaratsioonidega, vaid see areneb paljude tegurite koosmõjus. Selle tulemusel muutub elukeskkond stabiilsemaks ja kindlamaks ning väheneb ühiskonna haavatavus, ka julgeolekuohtude tõttu.

Psühholoogiline kaitse tegeleb ühiskonna teavitamisega ja teadlikkuse suurendamisega infotegevusest, mis on suunatud Eesti põhiseadusliku korra ning ühiskonna väärtuste ja väärtushinnangute vastu. Psühholoogilist kaitset on vaja selleks, et tasalülitada terroriorganisatsioonide ja ka mõne riigi sõjalisest doktriinist tulenevat ründetegevust rünnatava ühiskonna kognitiivse mõjutamise abil, ja töötada välja selleks vajalikud meetmed. Psühholoogilise kaitse eesmärk Eestis on ennetada kriise, aidata kaasa ühiskonna julgeolekuteadlikkuse suurendamisele ning neutraliseerida inforünnakuid, mis manipulatsiooni ja valeteabe abil provotseerivad ühiskonnas vägivalda või propageerivad kriiside lahendamist põhiseaduslikku korda eiravate vahenditega. Psühholoogilise kaitse eelistatav abinõu on teavitada ühiskonda rünnakutest, manipulatsioonidest ja valeteabest ning tagada kõikidele ühiskonna osistele võimalikult mitmekesise teabe kättesaadavus. Psühholoogilist kaitset arendatakse koostöös kodanikuühiskonnaga.

Strateegiline kommunikatsioon ja psühholoogiline kaitse täiendavad teineteist. Kui psühholoogilise kaitse teavitusemeetmed on suuresti reaktiivsed, siis strateegiline kommunikatsioon peab konfliktiaegses võimendatud infomüras olema suuteline jõudma

ühiskonnani, aga ka konfliktiohjes olulist rolli etendavate välismaiste sihtrühmadeni. Selleks tuleb toetuda ühtaegu inimvõrgustikele ja meediale.

3.9 Vaade kaugemasse tulevikku

Eesti julgeolek on küll tagatud, kuid stabiilsuse hoidmine eeldab igapäevast tähelepanu ja tegutsemist. Erksust tuleb säilitada ka kaugemale tulevikku vaadates, sest hoolimata järjest etteaimamatumast ja kiiresti muutuvast julgeolekukeskkonnast on julgeolekutegureid, mille mõju avaldub aastakümnete pärast, kuid mille alged on olemas juba praegu. Seetõttu tuleb päevakajaliste ja suure tõenäosusega julgeolekuohtude kõrval jälgida tegureid, mis võivad mõjutada Eesti julgeolekut kaugemas tulevikus, tuleb edendada sellekohast teadlikkust ja võimaluse korral rakendada ennetusabinõusid.

Kolm suundumust, mis võivad Eesti julgeolekupoliitika peaesmärgi saavutamist takistada või raskendada, on Eesti rahvastiku vananemine ja järkjärguline vähenemine, maailma kestliku arengu eesmärkide saavutamise läbikukkumine või vähene tulemuslikkus ning tehnoloogia arengu mõju inimkonnale ja julgeolekule. Kõigi nende suundumustega toimetulekuks on vaja töötada välja teaduslikul eritelul põhinevad meetmed, mida tuleb olenevalt nende mõju ulatusest ellu viia kas Eesti ühiskonna koostöös ja üksmeeles või siis üleilmsete meetmete kontekstis. Kuigi need suundumused võivad kujuneda probleemideks kaugemas tulevikus, tuleb neid siiski teadvustada ja võimalike probleemide lahendamiseks võetavaid meetmeid kaaluda juba praegu.

Suurim Eestist enesest olenev probleem, millest võib kasvada välja ka julgeolekurisk, on riigi demograafiline seisund. Eesti rahvastik vananeb ja rahvaarv väheneb. Arvestades seda, et maailma demograafilised suundumused on vastupidised ja nende põimumisel võimalike negatiivsete muutustega elukeskkonnas, majanduslanguse, radikaliseerumise ja konfliktide ning kriisidega võivad tekkida seniolematu ulatusega migratsioonilained, muutub ka Eesti potentsiaalseks rände sihtpunktiks.

2015. aastal võttis ÜRO peaassamblee vastu 17 kestliku arengu eesmärki aastani 2030, mille saavutamine vähendaks konfliktide algpõhjuseid ja looks üleilmselt tingimused inimkonna kestmiseks. Selleks võetavad, keskkonda ning majanduslikku ja sotsiaalset arengut puudutavad meetmed peaksid maandama muu hulgas vaesusest, ebavõrdsusest, keskkonna seisundi halvenemisest, halbade valitsemistavade, rahvastiku arvu kasvust ja madalast tööhõivest tingitud pingeid ning looma sellised tingimused, mis võimaldavad Maa potentsiaalselt 10 miljardi piiri ületaval elanikkonnal rahumeelselt koos eksisteerida ja areneda. Läbikukkumine põhjustab julgeolekuliste survete suurenemise ja pingete teravnemise, need võivad kasvada laiaulatuslikuks konfliktiks või üleilmseks kaoseks. Eesti maailmakogukonna osana ja tunnustatud arenenud riigina ei saa kestliku arengu edendamise kõrvale jääda ning riigil ja ühiskonnal on oma roll nende eesmärkide saavutamisel. Selleks on esmajoones vaja tunnetada ennast osana ülejäänud maailmast ja tunnistada vastutust seal toimuva eest. Kui selles protsessis teadlikult kaasa lüüa ja selles läbimõeldult osaleda, on ka tulemused tõhusamad ja mõjusamad ning julgeolekuriskid paremini maandatud kui siis, kui seda eiratakse või sellele piisavalt tähelepanu ei pöörata.

Tehnoloogia areng on progresseeruvalt kiire ning selle mõju julgeolekule ja sõjapidamisele ühelt poolt ning igapäevasele eluolule ja inimeste käitumisele teiselt poolt on ilmne. Nüüdisaegsed targad tehnoloogiad ja nende rakendused vahetuvad välja järgmise põlvkonna intelligentsete tehnoloogiate vastu, mis on lisaks informatsiooni iseseisvale analüüsimisele suutelised iseseisvalt

vastu võtma ka otsuseid. Tehisintellekt, geneetika, bio- ja nanotehnoloogilised rakendused ning järjest suurenev võime kasutada päikeseenergiat ja magnetilist fusioonenergiat loovad uusi võimalusi, mis muudavad märkimisväärselt nii inimese elukeskkonda kui ka toimetuleku viise. Suure positiivse mõju kõrval kaasnevad uute tehnoloogiate kasutamisega ohud ja riskid, vanade kõrvale kerkivad uued, mis vajavad uusi vastumeetmeid ja lahendusi. Julgeoleku- ja kaitsekontekstis tähendab see, et mida rohkem arenenud on võimaliku vastase tehnoloogilised lahendused, seda enam tuleb vaeva näha, et kaitse nende vastu oleks arukas, ennetav ja läbimõeldud. Strateegiliste julgeolekutehnoloogiate ning nendega seotud teadmiste ja oskuste omandamine, edasiarendamine ja rakendamine on iga iseseisva riigi jaoks oluline ja vältimatult vajalik tegevus, millele tuleb ka Eestil tähelepanu pöörata.